

Dr hab. Michał Leciak, prof. ucz. (UMK)

Katedra Prawa Karnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgr Magdaleny Róży Krysiak
pt. "Ochrona godności jednostki na gruncie polskiego prawa karnego" napisanej
pod kierunkiem dr hab. Jana Kuleszy, prof. UŁ, Katedra Prawa Karnego,
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego**

1. Uwagi ogólne

Przedłożona do recenzji rozprawa została poświęcona problematyce ochrony godności jednostki na gruncie instrumentów prawa karnego. Recenzję taką należy rozpocząć od oceny właśnie wyboru tematu pracy. Na pierwszy przynajmniej rzut oka mogłoby się wydawać, że mamy do czynienia z przedmiotem badań o na tyle fundamentalnej dla nauki prawa karnego naturze, że będącym już tym samym obiektem pogłębionych analiz. Tym bardziej, że godność człowieka można traktować jako tradycyjnie wyodrębnione w prawie karnym dobro prawne. Przypuszczenie takie byłoby jednak w znacznej mierze błędne. Mimo niewątpliwej doniosłości podjętej problematyki badawczej w krajowej literaturze karnistycznej trudno odnaleźć opracowanie o monograficznym charakterze, które w sposób kompleksowy ujmowałoby ją. Dokonany wybór tematu zasługuje zatem z pewnością na akceptację i wysoką ocenę. Co istotne, zakres dokonanej analizy konweniuje z jego ujęciem. Sama Doktorantka uzasadnia natomiast dodatkowo wybór tematu pracy wskazując nie bez racji, że „O wiele częściej poszukuje się bowiem godności, poddając analizie regulacje prawa karnego procesowego, w tym m.in. gwarancje procesowe podsądnych, czy oceniając standardy odbywania przez nich kary pozbawienia wolności z perspektywy przepisów prawa karnego procesowego. O wiele rzadziej zaś obdarza refleksją to co, właściwie chronią przepisy będące podstawą ich odpowiedzialności karnej”. Cele pracy zostały tymczasem na tym tle określone dość syntetycznie. Wskazano wszakże, że chodzi o „włączenie zasady poszanowania godności

człowieka do analizy konstrukcji poszczególnych czynów zabronionych odnoszących się do zachowań naruszających ludzką godność w celu odpowiedzi na pytanie, czy aktualne regulacje pozostają zgodne z zasadą poszanowania godności człowieka i należyście ową godność chronią”. O ile merytorycznie takie wyznaczenie celów dokonanej w pracy analizy nie powinno budzić poważniejszych zastrzeżeń, o tyle wydaje się, że zabrakło ich rozwinięcia i sprecyzowania. Byłoby to przy tym cenne także z tego powodu, że Doktorantka w zasadzie nie przedstawiła szczegółowych problemów badawczych, hipotez (ogólnych i szczegółowych) oraz też badawczych. We wstępie skoncentrowano się bowiem na ogólnym wprowadzeniu do podjętej tematyki badawczej ze szczególnym- co zrozumiale- wyeksponowaniem problemu poszanowania godności człowieka w płaszczyźnie karnoprawnej, by dalej dokonać swego przeglądu tego, co zostało omówione w rozdziałach I-V pracy oraz zaprezentować wykorzystane metody badawcze. Niemniej jednak zarówno treść samego Wstępu, jak i analiza struktury pracy oraz jej merytorycznej zawartości nie pozostawiają wątpliwości co do wyznaczenia przez Doktorantkę zakresu podjętej analizy i kierunku związanych z nią dociekań badawczych.

2. Struktura pracy

W warstwie konstrukcyjnej recenzowana rozprawa składa się z Wykazu skrótów, Wstępu, pięciu rozdziałów, Wniosków końcowych oraz Bibliografii.

Wykaz skrótów został starannie i w sposób wartościowy dla opracowania skomponowany. W tym miejscu warto jednak poczynić uwagę co do tych skrótów, które dotyczą przywoływanych przez Autorkę aktów prawnych, jest ich zresztą najwięcej. Otóż z niewiadomych powodów używa się w tym zakresie bądź „pierwotnego” Dziennika Ustaw (np. w odniesieniu do Kodeksu postępowania cywilnego) bądź jego zmienionej, choć nieaktualnej wersji (np. w przypadku Kodeksu karnego wskazuje się na Dz.U. z 2018 r.).

Zwrócić należy na pewno uwagę na niezwykle obszerną i rozbudowaną Bibliografię. Składa się ona- po pierwsze- z wykazu literatury, liczącego 457 pozycji. Co ważne, Autorce udało się uwzględnić w jego obrębie najważniejsze dla podjętej tematyki badawczej opracowania. Godzi się przy tym podkreślić, że kilkadziesiąt z nich to prace zagraniczne, większość z zakresu filozofii prawa, prawa konstytucyjnego oraz praw człowieka.

Po drugie, Bibliografia obejmuje bardzo szeroki wykaz orzecznictwa, liczący łącznie 340 pozycji. W tym zakresie ujęto aż 112 orzeczeń krajowego Sądu Najwyższego, 29 orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, 57 orzeczeń sądów powszechnych, 51 orzeczeń Europejskiego

Trybunału Praw Człowieka, 3 orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, 48 wyroków Sądu Najwyższego USA oraz 5 orzeczeń innych sądów amerykańskich, 5 orzeczeń niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego i niemieckiego Sądu Najwyższego, 16 orzeczeń włoskiego Trybunału Konstytucyjnego, 1 wyrok Sądu Konstytucyjnego Republiki Turcji, 6 orzeczeń sądów francuskich oraz 3 orzeczenia sądów Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

Po trzecie, w ramach Bibliografii uwzględniono wykaz aktów prawnych, składający się z 73 pozycji, wykaz 3 projektów ustaw oraz wykaz 40 źródeł internetowych.

Po czwarte Bibliografia uwzględnia element „Inne”, w którym zawarto np. opinie prawne. Ostatni człon Bibliografii stanowią natomiast „Przytoczone w dysertacji postępowania, w których autorka dysertacji występowała jako obrońca/pełnomocnik”. Trudno jednak dociec, czy w obrębie powyższych spraw karnych sprawcy stawali pod zarzutami przestępstw związanych z tytułową problematyką badawczą.

Jest to raczej obszerne opracowanie monograficzne, składające się wszakże z 370 stron. Na pewno strukturę pracy należy ocenić pozytywnie. Została bowiem uformowana w sposób przemyślany i przede wszystkim sprzyjający wielowątkowemu i precyzyjnemu zaprezentowaniu podjętej tematyki badawczej. Wybór problemów do analizy w ramach poszczególnych części pracy jest przemyślany i adekwatny do tytułu rozprawy. Akcenty zostały w tym zakresie rozsądnie i klarownie rozłożone. Zasadnym staje się wobec powyższego przeświadczenie co do dążenia Doktorantki do wieloaspektowego i możliwie wszechstronnego przedstawienia tytułowej problematyki badawczej.

Warto pozytywnie zaakcentować jednocześnie fakt, że znaczna część podrozdziałów została zwieńczona cennymi i ciekawymi uwagami podsumowującymi, w tym w warstwie *lex ferenda*. Szkoda, że Autorka nie jest jednak w tym zakresie konsekwentna, nie zawsze podejmując się na koniec danej części rozprawy tego typu próby. Podobnie, można też odnotować, że czasami tylko Doktorantka „otwiera” konkretną część opracowania elementem pt. „Uwagi wprowadzające”, podczas gdy niejednokrotnie ich brakuje.

3. Metodologia badawcza

Przyjęta w pracy metodologia opiera się na tradycyjnych dla rozpraw z zakresu prawa metodach badawczych.

Po pierwsze, uwzględniono metodę dogmatyczno-prawną, dokonując w opracowaniu obszernej analizy regulacji z zakresu krajowego prawa karnego materialnego.

Po drugie wykorzystano metodę teoretyczno-prawną, skupiając się na przywołaniu i ocenie poglądów doktryny prawa, głównie krajowej, choć w pewnym zakresie także zagranicznej. Te dwie powyższe metody stanowią w przypadku recenzowanego opracowania podstawowe „instrumentarium” badawcze, co z uwagi na jego tematykę jest zupełnie zrozumiałe.

Po trzecie Doktorantka wskazuje na analizę orzecznictwa. Jej zastosowanie jest najwyraźniej dostrzegalne w obrębie Rozdziału pierwszego, gdzie przywołuje się i poddaje ocenie orzecznictwo krajowego Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego oraz włoskiego Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, dotyczące zasady godności człowieka.

Kolejną formą zastosowania wskazanej analizy orzecznictwa są podrozdziały opracowania zatytułowane „Funkcjonowanie przepisu w orzecznictwie polskim”. W tym zakresie należy tymczasem wyraźnie wytknąć Autorce brak konsekwencji, przejawiający się w tym, że tego typu uwagi wieńczące konkretne podrozdziały zostały zamieszczone wyłącznie na zakończenie niektórych z nich. Przykładowo można podać, że w Rozdziale drugim Autorka przywołuje „Funkcjonowanie przepisu w orzecznictwie polskim” w odniesieniu do każdego z czterech analizowanych typów przestępstw i wykroczeń, w Rozdziale trzecim czyni to trzykrotnie mimo analizy zdecydowanie większej liczby typów przestępstwa, podczas gdy w Rozdziale czwartym i Rozdziale piątym w ogóle nie zamieszcza odwołań do krajowego orzecznictwa. Nie może przy tym dodatkowo ująć uwag, że w istocie wskazany tytuł podrozdziału („Funkcjonowanie przepisu w orzecznictwie polskim”) wprowadza czasami w błąd. Po lekturze tego typu części opracowania okazuje się wszakże, że bądź to w ogóle nie przywołano tam jakiegokolwiek orzecznictwa krajowych sądów (np. str. 82) bądź też zamieszczono tam dorobek orzeczniczy innych organów (np. ETPCz- str. 95-98).

Wreszcie wskazać trzeba, że dodatkową formą zastosowania wspomnianej metody badawczej w postaci analizy orzecznictwa są uwagi zamieszczone na gruncie innych, wybranych części rozprawy. W szczególności dotyczy to Rozdziału piątego, gdzie ujęto orzecznictwo sądów polskich, zagranicznych oraz międzynarodowych.

Po czwarte, prezentując zastosowane w rozprawie metody badawcze Doktorantka odwołuje się do metody prawnoporównawczej. Wskazuje w tym zakresie, że w pracy „Przeprowadzono analizę wybranych porządków prawnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań obowiązujących w państwach europejskich, które wykazują istotne podobieństwa

systemowe z polskim prawem karny. Celem tych badań było zidentyfikowanie alternatywnych rozwiązań legislacyjnych, ocena ich efektywności oraz refleksja nad możliwością implementacji wybranych rozwiązań w krajowym systemie prawnym”. Zaznaczyć wypada, że uwagi tego typu niejednokrotnie wymagają rozwinięcia. Brakuje też ich uporządkowania i usystematyzowania, co pozwoliłoby Czytelnikowi poznać treść obcych regulacji prawnych, wspartych poglądami zagranicznej doktryny i orzecznictwa. Powyższe nie umniejsza jednak wartości merytorycznej tego typu analizy. Bez wątpienia stanowi ona cenny wkład i istotnie wzbogaca przeprowadzone przez Autorkę badania.

Dodać na koniec tej części wypada, że Autorka w istocie posłużyła się też metodą historyczno-prawną, o czym nie wspomina we Wstępie. Część zamieszczonych przez Nią uwag wiąże się przecież z zaprezentowaniem historycznej ewolucji analizowanych norm karnoprawnych, co nie pozostaje bez znaczenia dla ich współczesnej wykładni.

4. Ocena warstwy merytorycznej

Zdecydowana większość uwag zaprezentowanych przez Doktorantkę zasługuje na aprobatę i pozytywną ocenę. To samo można powiedzieć o sposobie przedstawiania konkretnych, istotnych dla opracowania, problemów. Autorka każdorazowo, na ogół rzetelnie i kompleksowo, omawia je poprzez odwołanie się do poglądów doktryny oraz stanowisk prezentowanych w orzecznictwie. Nie poprzestaje przy tym na ich referowaniu, lecz poddaje je zazwyczaj gruntownej i warsztatowo poprawnej analizie. Podejmuje zarazem zagadnienia kontrowersyjne, będące nierzadko przedmiotem spolaryzowanych ocen. Co ważne, nie pozostawia ich bez komentarza i przedstawienia własnego poglądu, który z reguły klarownie i dobrze uzasadnia. Jednocześnie, zważywszy na charakter podjętej tematyki, w ramach której należało poddać analizie szereg regulacji karnoprawnych, a przez to również fakt dostępności w tym zakresie licznych wypowiedzi doktryny i judykatury, szczególnie cenną okazała się swoista dyscyplina Doktorantki, objawiająca się pewną kazuistyką tam, gdzie to było konieczne. W ten sposób udało się Jej „nie uciec” od głównego nurtu czynionych rozważań.

W Rozdziale pierwszym rozprawy zawarto kluczowe dla dalszych wywodów uwagi. Dotyczą one wszakże fundamentalnych kwestii, których rozstrzygnięcie stanowić musi istotne wprowadzenie do podjętej w dalszych częściach analizy regulacji karnoprawnych. Chodzi o rozważania co do pojęcia godności jednostki. Autorka czyni to niezwykle kompleksowo, odwołując się w tym zakresie do jego rozumienia i znaczenia w płaszczyźnie regulacji prawa międzynarodowego oraz Konstytucji RP. Zaznaczyć należy w tym miejscu pewną nieścisłość

między tytułem podrozdziału 1.3 w Spisie treści a tekstem głównym. Otóż w Spisie treści Doktorantka wskazuje, że będzie analizowała przepisy Konstytucji RP, podczas gdy w tekście głównym mowa już o przepisach Konstytucji, co może budzić wątpliwości, czy chodzi wyłącznie o krajową ustawę zasadniczą, tym bardziej, że w tej właśnie części rozprawy zamieszczono- skądinąd ciekawe- uwagi prawnoporównawcze, dotyczące ujęcia zasady godności w zagranicznych konstytucjach. Oczywiście nie umniejsza to wartości merytorycznej tej części pracy, być może okaże się natomiast przydatnym w razie zamiaru jej publikacji przez Doktorantkę.

W dalszej części Rozdziału pierwszego zamieszczono niezwykle ciekawe i merytorycznie poprawne uwagi co do rozumienia i istoty godności człowieka w orzecznictwie krajowego Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego oraz włoskiego Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych. Analiza tego typu nie ma wyłącznie deskryptywnej natury. Posłużyła ona Autorce do wyróżnienia zasadniczych funkcji zasady godności jednostki. Opisując je dochodzi natomiast do słusznej i wartościowej dla dalszych rozważań konstatacji co do obowiązku ustawodawcy związanego z koniecznością kierowania się zasadą godności człowieka. W konsekwencji postuluje zasadność jej uwzględniania w procesie projektowania i stanowienia przepisów. Odwołuje się przy tym do formuły testu zgodności regulacji z powyższą zasadą.

W obrębie Rozdziału drugiego Doktorantka zajmuje się zdefiniowaniem pojęcia narodu oraz jego prawnokarną ochroną. Stąd też omawia typ wykroczenia lekceważenia narodu polskiego oraz te przestępstwa kodeksowe, których charakter utożsamia z atakiem na wspomniane dobro. Uwagi zawarte w tej części są ciekawe, choć czasami dość syntetyczne. Nie odbiera to jednak dokonanej analizie waloru merytorycznie poprawnej, a zarazem ciekawej i rzetelnie przeprowadzonej. Rozdział ten kończą zresztą wartościowe uwagi podsumowujące oraz propozycje zmian. Na marginesie tylko można zwrócić uwagę, że Autorka analizując znamiona poszczególnych typów czynów zabronionych nie tylko nie wyodrębnia ale czasami w ogóle nie odnosi się omówienia problemu podmiotu takiego czynu. Dotyczy to także kolejnych Rozdziałów pracy.

Dalsza część rozprawy w ramach Rozdziałów od trzeciego do piątego jest odzwierciedleniem założenia zrelacjonowania problemu ochrony godności jednostki do trzech etapów, tj. życia człowieka, umierania oraz śmierci. W ślad za nim w obrębie Rozdziału trzeciego zaprezentowano zagadnienia prawnokarnej ochrony godności osób żyjących, w

Rozdziale czwartym omówiono regulacje służące karnoprawnej ochronie godności umierania człowieka, by wreszcie w zakresie Rozdziału piątego zająć się kwestią reakcji karnoprawnej w zakresie ochrony godności osób zmarłych.

W Rozdziale trzecim zaprezentowano zatem analizę karnoprawną przestępstwa zniesławienia i znieważenia człowieka, a następnie podjęto problem ochrony przynależności i tożsamości społecznej, w ramach którego odniesiono się do regulacji karnych związanych z tzw. mową nienawiści, dyskryminacją, napaścią z powodów ksenofobii, rasizmu lub nietolerancji religijnej oraz publicznym propagowaniem faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa lub nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Autorka słusznie zaznacza na początku tego Rozdziału, że chodzi jej o analizę odnoszącą się do tzw. przestępstw popełnianych przez wypowiedź, które wymierzone są w dobre imię lub cześć, gdzie zamach na nie wpisany jest w sferę motywacyjną sprawcy (str. 105). Uwagi Doktoranki prezentują dobry poziom merytoryczny, są spójne i ciekawie skomponowane.

Rozdział czwarty pracy został natomiast poświęcony karnoprawnej problematyce godności umierania człowieka. Otwierają go interesujące i potrzebne z perspektywy tematyki tej części pracy rozważania dotyczące pojęcia i znaczenia prawa do godnej śmierci, przy uwzględnieniu krajowej warstwy regulacyjnej oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Następnie omówiono problematykę związaną z przestępstwami nieudzielenia pomocy oraz zabójstwa eutanatycznego, by na koniec podjąć odważną próbę wyznaczenia kierunków uregulowania karnoprawnej sfery ochrony godności umierania człowieka, przy uwzględnieniu problemów i wyzwań współczesnego świata.

Wreszcie w ostatnim- Rozdziale piątym, Autorka podejmuje wielowątkową próbę wyznaczenia granic karnoprawnej ochrony godności osób zmarłych. W tym zakresie nie tylko wnikliwie omawia status prawny zwłok i prochów ludzkich. Formułuje bowiem ciekawe i odwołujące się do szeregu aktualnych problemów uwagi związane – przede wszystkim- z przestępstwem znieważenia zwłok, prochów ludzkich lub miejsca spoczynku oraz te odnoszące się do karnoprawnej ochrony czci osób zmarłych. Szczególnie cenne okazują się na tym tle rozważania w płaszczyźnie prawnoporównawczej, dotyczące głównie perspektywy prawa francuskiego oraz niemieckiego, a także sformułowane przez Doktorantkę postulaty w warstwie *lex ferenda*.

Oceniając Wnioski końcowe *prima vista* może pojawić się refleksja co do ich powierzchownej natury. Ich lektura prowadzić jednak powinna do przyjęcia, że Autorka nie tylko zawarła w nich ważne uwagi podsumowujące refleksje odnoszące się do poszczególnych

części opracowania, lecz jednocześnie w sposób konsekwentny odniosła się do zadań i problemów, które wyznaczyła we Wstępie. Uwagi tego typu są rzetelnie i poprawnie sformułowane, stanowią potrzebną syntezę dotychczasowych rozważań, a zarazem konkretne postulaty zmian ustawodawczych.

Odnosząc się do warstwy redakcyjno-językowej należy podkreślić, że jest ona starannie opracowana. Język pracy jest poprawny i komunikatywny. Wprawdzie zdarzają się „literówki” (np. w tytule podrozdziału- str. 256) czy kolokwializmy (np. „za wyżej wymienionymi dokumentami podążyły kolejne” - str. 25), niemniej ich pojawianie się w pracy ma charakter wyjątkowy. Zwrócić należy na marginesie uwagę na brak konsekwencji w zakresie stosowania cytatów lub zwrotów obcojęzycznych (albo kursywa albo cudzysłów). Redakcja tekstu nie budzi zastrzeżeń, dotyczy to również przypisów. Czasami zdarzają się niepotrzebne podkreślenia źródeł internetowych (np. str. 215), a numeracja stron w Spisie treści oraz w tekście głównym bywa ze sobą sprzeczna (np. podrozdział 2.7).

Z korzyścią dla pracy mogłoby też odbyć się zmniejszenie liczby cytowanych w pracy treści. W szczególności dotyczyć to może tych przywoływanych przez Doktorantkę wypowiedzi, które można było zaprezentować „własnymi słowami”, bez zmiany treści czy sensu takiego przekazu. Można też dodać, że być może warto zamiast źródeł internetowych (Lex, Legalis) przywołać literaturę „papierową” tam gdzie to możliwe (np. Komentarze do KK lub KW, str. 79). Czasami też należałoby uzupełnić w przypisach wykorzystywaną literaturę, a w szczególności tam, gdzie w ramach dłuższego wywodu Autorka odwołuje się wciąż do jednej tylko pozycji z piśmiennictwa (np. str. 66-67).

Uwagi tego typu nie obniżają na pewno jednak wartości pracy, mogą jedynie posłużyć ulepszeniu jej warstwy- przede wszystkim- techniczno-redakcyjnej w kontekście- być może- przyszłej jej publikacji.

5. Konkluzje

Zawarte w niniejszej recenzji uwagi krytyczne nie mogą umniejszać istotnej wartości recenzowanego opracowania. Nie zmierzają one w żadnej mierze do kontestowania jego jakości merytoryczno-teoretycznej oraz warsztatowej. Ta bowiem zasługuje na wysoką ocenę. Recenzowana rozprawa ma niewątpliwie charakter opracowania dojrzałego, wspartego bogatą wiedzą Autorki oraz szeroką bazą źródłową, tak w warstwie teoretycznej, jak i orzeczniczej. Zważywszy przy tym na podjętą tematykę i zakres jej analizy trzeba dodać, że jest to zarazem

praca korespondującą z aktualnymi wyzwaniami, która nie tylko porządkuje i podsumowuje dotychczasowy dorobek, ale interesująco i rzetelnie go wzbogaca.

Z uwagi na powyższe należy zatem uznać, że oceniana praca **mgr Magdaleny Róży Krysiak pt. "Ochrona godności jednostki na gruncie polskiego prawa karnego"** stanowi oryginalne rozwiązanie przez Doktorantkę problemu naukowego oraz wykazuje Jej ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie prawa karnego, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Spełnia ona tym samym wymagania wskazane w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Toruń, 7 stycznia 2026 r.

dr hab. Michał Leciak, prof. ucz. (UMK)

 Podpisano przez/ Signed by:
MICHAŁ
LECIAK
Data/ Date: 08.01.2026 02:46
mSzofir